

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ТОВАРИСТВ ЩОДО ПІДТРИМКИ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СХІДНІЙ ТА ЗАХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ: КОМПАРАТИВНИЙ ПОГЛЯД

Статтю присвячено вивченню проблеми діяльності приватного сектору Німеччини в галузі підтримки обдарованої молоді. Дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі напрямів роботи приватних товариств Східної та Західної Німеччини.

Ключові слова: обдарована молодь, приватне товариство, освітня політика.

Статья посвящена изучению проблемы деятельности частного сектора Германии в области поддержки одарённой молодёжи. Исследование основывается на сравнительном анализе направлений работы частных организаций Восточной и Западной Германии.

Ключевые слова: одарённая молодёжь, частная организация, образовательная политика.

The article is devoted to the problem of the private sector functioning in support of gifted young people in Germany. The study is based on the comparative analysis of work tendencies of private organizations in East and West Germany.

The study of the history of the FRG and the GDR, the states that existed on the territory of modern Germany until 1990, accounts for the statement that the characteristic feature of the German state's education policy in different historical periods is the active involvement of private efforts in the support of talented youth. This close co-operation of public and private efforts is primarily the evidence of a high level of humanistic and democratic organization of German society as a whole. Typical trends in students' tuition in the FRG and the GDR drew attention of both domestic (Y. Bekker, N. Kozak, L. Chuhno etc.) and foreign scholars (H. Picht, K. Heller, H. Fend etc.).

The purpose of this article is a comparative analysis of private organizations' activities in East and West Germany in support of talented youth. The contribution of the private finance initiative to the support of gifted young people in both countries had some distinctions that were further considerably sharpened. Thus, the characteristic feature of private companies in the GDR was their close cooperation with the government and full implementation of and accountability to the government program to promote the spiritual and physical development of German youth.

It should be noted that in East Germany the impact of the private sector on education policies was insignificant and very limited. However, the main distinction of the West German government

policy on education of gifted young people lay in the private sector's active involvement and free participation in programs to support young people of special abilities.

The involvement of private organizations in the policy on training and education of gifted youth covered the following areas: financing the elaboration and publication of educational materials for secondary and higher education, for young people of special abilities in particular; organization of competitions, contests and other events for gifted students as well as for inspired and skilled teachers; investing money in leisure activities for gifted youth through a network of extra-curricular educational institutions. It should be noted that in the GDR, in contrast to West Germany, these activities had strong state support, thus Pioneer Organization named after Ernst Thalmann provided a great number of facilities for extracurricular activities for talented young people. Areas of private companies in Germany were much broader and included the mentoring, that is special training of psychologists, teachers or social workers to deal with gifted pupils and students, financing scientific and art projects for young scholars and scientists, legal, political and social support of gifted girls and women etc.

Thus, the activities of private organizations in East and West Germany had a positive impact on the educational process as a whole, as well as on the increased role of a gifted individual in German society in particular and European cultural and scientific space in general.

Keywords: *gifted youth, private organization, educational policy.*

Постановка проблеми. Вивчення історичних та соціально-політичних віх розвитку країн, що існували на території сучасної Німеччини до 1990 року, а саме НДР та ФРН, дає підстави стверджувати, що характерною особливістю освітньої політики німецької держави в різні історичні періоди її існування є активне залучення приватних фондів у здійснення підтримки обдарованої молоді. Така тісна кооперація суспільних та приватних зусиль щодо виховання і навчання обдарованої особистості є, насамперед, свідченням високого рівня гуманістичної та демократичної організації суспільства в цілому, інтегрованого впливу на моральні й матеріальні цінності молодого покоління нації, а також показником глибокого усвідомлення необхідності сприяння особистісному розвитку саме молодій генерації людей з високим творчим потенціалом.

Аналіз актуальних досліджень. Особливості освітньої системи Німеччини, зокрема характерні тенденції розвитку навчання обдарованої молоді

ФРН та НДР є предметом дослідження вітчизняних (Я.Беккер, Н.Козак, Л.Чухно та ін.) та зарубіжних учених (Г.Піхта, К.Хеллера, Г.Фенда та ін.).

Метою статті є порівняльний аналіз напрямів діяльності приватних організацій Східної та Західної Німеччини в галузі підтримки обдарованої молоді.

Виклад основного матеріалу. Оскільки здійснення фінансової підтримки особистості з високими здібностями із залученням приватного сектору в Німеччині має багату традицію (від меценатства в країні часів феодального устрою до створення товариств, громадських об'єднань та фондів у сучасній демократичній державі), ми вважаємо за доцільне проаналізувати динаміку змін у меті, об'єктах, напрямках, принципах та головних тенденціях роботи приватних товариств у галузі сприяння розвитку обдарованої молоді Німеччини протягом усього періоду існування на території сучасної країни двох держав – НДР та ФРН. Зазначимо, що внесок приватної ініціативи щодо підтримки обдарованої особистості в обох країнах мав певні відмінності, які в подальшому були суттєво загострені. Так, характерною особливістю роботи приватних товариств у Народній демократичній республіці була тісна співпраця з органами державної влади та чітке виконання і підконтрольність державній програмі сприяння духовному й фізичному розвитку німецької молоді. Слід зауважити, що у Східній Німеччині вплив приватного сектору на освітню політику в зазначеній галузі був незначний і досить обмежений, приватні товариства функціонували під контролем Міністерства народної освіти та не брали участі у відборі учасників спеціальних програм, конкурсів, змагань тощо. Та, незважаючи на це, підтримка обдарованої молоді в НДР мала багато позитивних здобутків: перевага моральних цінностей над матеріальними, підвищення рівня патріотизму та особистої відповідальності за майбутнє держави тощо. Головною ж відмінністю державної політики Західної Німеччини щодо освіти обдарованої особистості було активне залучення приватної ініціативи та вільна участь у програмах підтримки молоді з особливими здібностями.

Доцільно відмітити, що спільною метою роботи приватних товариств для Східної та Західної Німеччини післявоєнного періоду було надання фінансової

допомоги в забезпеченні державної освітньої політики задля підвищення загального рівня освіченості німецького народу. Допоміжна функція приватної ініціативи пояснюється тим, що на зазначеному етапі обидві німецькі держави не володіли достатньою кількістю коштів для відбудови зруйнованих закладів середньої й вищої освіти, а також для забезпечення галузі освіти професійними педагогічними кадрами.

Установлено, що залучення приватної ініціативи до державної політики з питань навчання та виховання обдарованої молоді Німеччини повоєнних років здійснювалося за наступними напрямками:

- фінансування розробки й масового видання навчальних матеріалів для середньої та вищої школи, зокрема для молоді з особливими здібностями;
- організація безкоштовних курсів та семінарів для педагогічних кадрів;
- внесення коштів в організацію дозвілля обдарованої молоді шляхом створення мережі позанавчальних освітніх закладів. Зазначимо, що в НДР, на відміну від Західної Німеччини, цей напрям мав стійке державне підґрунтя, та, оскільки масовим відкриттям позанавчальних закладів для талановитої молоді займалася піонерська організація імені Ернста Тельмана, приватні товариства брали незначну участь у фінансуванні дитячих та юнацьких гуртків, станцій натуралістів і техніків тощо.

На основі вивчення статутних документів приватних товариств, фондів і громадських об'єднань установлено, що критерії для відбору обдарованої молоді для участі у приватних освітніх програмах НДР та ФРН були наступні: високий інтелектуальний розвиток, творче мислення, нестандартний підхід до вирішення проблеми, моральна стійкість, відповідальність, висока самоорганізація тощо. Як відомо, у післявоєнний період на території Німеччини відновили свою діяльність більшість фондів приватної підтримки обдарованої молоді, але у Західній Німеччині їхня кількість була значно більшою.

Установлено також, що пріоритет у здійсненні приватної підтримки як у НДР, так і у ФРН надавався обдарованій студентській молоді. Завданням приватних фондів та молодіжних організацій зазначеного періоду було

забезпечення якісною освітою здібних молодих наукових кадрів задля покращення післявоєнної економічної ситуації в країнах та підвищення національного престижу німецької нації на міжнародній арені. Наприклад, Фонд імені Олександра фон Гумбольдта, що функціонував на території Східної Німеччини, здійснював виплату обдарованим студентам іменних стипендій. Західнонімецький Фонд імені Роберта Боша займався не лише виплатою стипендій, але й фінансуванням індивідуальних і командних наукових проєктів молодих науковців.

Аналіз історико-педагогічної літературної бази з теми дослідження [1; 2; 3] дозволяє стверджувати, що мета, завдання, напрями та принципи роботи приватних товариств у галузі підтримки обдарованої молоді Східної і Західної Німеччини починаючи з 1965-го року суттєво різняться, причиною чому є різні освітні орієнтири обох держав: соціалістична модель виховання й навчання Радянського союзу (Народна демократична республіка) та вільна, демократична освіта за зразком європейських країн з капіталістичним устроєм (Федеративна республіка Німеччини). Зважаючи на пріоритетність соціалістичних рис освіти, освітня політика НДР у 1965 – 1989 рр. не відзначалася активним залученням приватного сектору до процесу підтримки обдарованої особистості. Діяльність приватних товариств у цій галузі здійснювалася за такими принципами:

- слідування державній освітній політиці Міністерства народної освіти НДР, а також співробітництва з громадськими організаціями;
- відповідність засадам соціалістичного суспільства.

Отже, спільна мета приватної та державної підтримки обдарованої молоді в НДР стала більш вузькою і полягала у забезпеченні країни молодими науковими кадрами.

Критеріями відбору учасників освітніх програм у Східній Німеччині були високий рівень знань із загальнонавчальних і спеціальних дисциплін, творчий підхід, хороша пам'ять, гнучкий склад розуму, а також до обдарованих учнів та студентів висувалася ще одна необхідна вимога – бажання «виконувати суспільно

корисну працю на благо соціалістичної республіки». На сучасному етапі цей критерій є аналогом соціальної вмотивованості обдарованої особистості.

Слід зазначити, що для Західної Німеччини у 1965 – 1989 рр. була характерна активна участь приватного сектору у здійсненні підтримки особистості з особливими здібностями за наступними принципами:

- комплексної моральної і матеріальної підтримки обдарованої молоді, яка полягала у виплаті спеціальних премій, стипендій та грантів, а також в організації психолого-педагогічних семінарів діагностичного та консультативного характеру для обдарованої молоді;

- інтеграції державного та приватного сектору у здійсненні підтримки особистості з високими здібностями, що мала спільні риси зі Східною Німеччиною;

- сприяння розвитку творчого потенціалу молодого покоління у відповідності до передових здобутків науки та техніки, що виявлявся в забезпеченні молодих науковців необхідними умовами для проведення та практичної апробації їхніх досліджень;

- вільної, на відміну від Німецької демократичної республіки, участі у виявленні обдарованої особистості.

Доцільно підкреслити, що вище названі принципи не втратили своєї актуальності після об'єднання Німеччини у 1990 році.

Метою залучення приватного сектору ФРН до підтримки обдарованої молоді на другому етапі було створення сприятливих умов у відповідності до здобутків наукового прогресу для навчання високоінтелектуального, духовно розвиненого й соціально мобільного громадянина німецького демократичного суспільства. Виявлено, що протягом досліджуваного періоду (1965 – 1989 рр.) в Західній, як і у Східній Німеччині були поширеними три основні шляхи відбору молоді, що отримувала допомогу від приватних організацій:

- 1) за поданням керівництва школи на основі високих навчальних успіхів;
- 2) за поданням професора вищої школи, що рекомендував студента чи аспіранта до участі у програмі, конкурсі тощо;

3) на основі високих успіхів у федеральних конкурсах, турнірах та олімпіадах.

Критерії, за якими обирали обдаровану молодь у ФРН, були ідентичні критеріям, типовим для НДР. Але з актуалізацією ідей загальноєвропейської культурної й освітньої інтеграції до них додалися висока мотивація участі в проектах, важливих для всієї німецької, а пізніше – Європейської спільноти, расова та гендерна терпимість – тобто високі духовні якості.

З огляду на поширення в країні демократичного руху за права жінок, об'єктами програм підтримки здібної молоді стали також обдаровані дівчата, які, окрім фінансової допомоги, забезпечувалися психологічними консультаціями та мали можливість реалізувати свої здібності у спеціально організованих клубах і товариствах. Однією з таких організацій був клуб «Зонта», що був відкритий у період розквіту світового руху за права людини з метою здійснення правової, політичної і соціальної підтримки жінок різного віку й функціонував за підтримки фонду імені Херті [2, с. 136].

Головними напрямками діяльності західнонімецьких приватних товариств і фондів були наступні:

- фінансування наукових і мистецьких проектів молодих науковців;
- здійснення правової, політичної і соціальної підтримки обдарованих дівчат та жінок;
- організація конкурсів, олімпіад та інших змагань для обдарованих учнів і студентів;
- матеріальне забезпечення семінарів та конференцій, які проводилися для викладачів і батьків обдарованої молоді;
- організація менторингу, тобто спеціальної професійної підготовки психолога, педагога чи соціального працівника, що допомагає діагностувати обдаровану особистість та створити адекватні умови для її розвитку;
- фінансування «літніх академій» для обдарованої молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, діяльність приватних товариств щодо підтримки обдарованої молоді як Східної,

так і, в більшій мірі, Західної Німеччини мала позитивний вплив на освітній процес у цілому, зокрема на підвищення ролі обдарованої особистості в німецькому суспільстві та у європейському культурному й науковому просторі. Перспективним напрямом дослідження може стати вивчення методики роботи з обдарованими, типової для кожної німецької приватної організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Blücher Viggo Graf. Die Generation der Unbefangenen – Zur Soziologie der jungen Menschen heute / Viggo Graf Blücher. – Düsseldorf, 1966. – 238 S.
2. Brezinka W. Über den Wissenschaftsbegriff der Erziehungswissenschaft und die Einwände der weltanschaulichen Pädagogik / W. Brezinka // Zeitschrift für Pädagogik. – 1967. – 13. Jg. – Nr. 2.– S. 135 – 168.
3. Neill A. Sutherland. Theorie und Praxis der antiautoritären Erziehung — Das Beispiel Summerhill / A. Sutherland Neill. – Reinbek, 1969. – 167 S.

Відомості про автора

Юлія

Олександрівна

Пивовар

Науковий ступінь і звання: кандидат педагогічних наук

Місце роботи: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, кафедра німецької філології

Посада: доцент

Адреса: 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2

Домашня адреса: 61120, м. Харків, вул. Тимурівців, 38/59, тел. 8097

7375238